

פִּירוּשׁ רַשׁ"י לַתּוֹרָה

**A RÁSI KOMMENTÁR
A TÓRÁHOZ**

Új magyar fordítás

dr. Kaczk Sándor és neje szül. Schwarcz Irén emlékére

Mózes negyedik könyve

Széfer Bámidbár – סֵפֶר בְּמִדְבָּר

Kiadja az

EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKOZSÉG

és a CHÁBÁD LUBAVICS

ZSIDÓ NEVELÉSI ÉS OKTATÁSI EGYESÜLET

BUDAPEST, 2010

KLASSZIKUS ZSIDÓ MŰVEK MAGYARUL

Szerkeszti Oberlander Báruch rabbi

9

Eddig megjelent kötetek:

1. *Sámuel imája – Zsidó imakönyv*
(Új magyar fordítás – 1996)
2. *Zsidó Biblia – Mózes öt könyve*
Joseph Hertz rabbi magyarázataival (reprint – 1996)
3. *Izrael fohásza – A zsidó újév imarendje*
(Új magyar fordítás – 1997)
4. *Sámson fohásza – Engesztelőnap imarendje*
(Új magyar fordítás – 1998)
5. *Az őrködés éjszakája – Peszáchi Hágádá*
(Új magyar fordítás – 1999, 2009)
6. *Peszáchi Hágádá fonetikus átírással*
(Új magyar fordítás fonetikus átírással, útmutatóval – 2000, 2001)
7. *Mózes Imája – Sábessi imakönyv*
(Magyar fordítás és fonetikus átírás – 2006)
8. *Szemelvények Rásinak a Tórához írt kommentárjából*
(Új magyar fordítás – 2007–2008)

Megjelenik a JOODS HUMANITAIR FONDS támogatásával

© CHÁBÁD LUBAVICS EGYESÜLET, 2010

ISBN: 978-963-9743-19-9

Főszerkesztő

Oberlander Báruch rabbi

Szerkesztő

Köves Slomó rabbi

Georg (Gyuri) Katcz

Fordító

Feig András és Németh Yaakov

Szakmai lektor

Borbély Pál és Davidovics Jiszáél rabbi

Nyelvi lektor

Dr. Gergely István és Nagy Zsuzsanna

Megjelentette a CVT-aLapok Bt.

dr. Klár András

1075 Budapest, Wesselényi utca 4.

Bevezetés

A neve kezdőbetűiről Rási-ként ismert Rabbi Slomo ben Jichák (vagy: Slomo Jicháki), 1040–1105 között élt Franciaországban, Troyes városában. Bortermeléssel foglalkozott, és emellett kora egyik legnagyobb tóratudósa volt.

Magyar nyelven először most jelenik meg egy teljes gyűjtemény Rásinak a Tórához írt magyarázataiból. Mindez *Georg (Gyuri) Katcz* ügyvéd úr jóvoltából, aki küldetésének tekinti Rási tanításának terjesztését, és szívén viseli kommentárjának magyar nyelvű kiadását. Teszi ezt szüleinek, *dr. Katcz Sándornak (Alexander)* és *Schwartz Irénnek* illetve a *Soóban* elhunyt nagyszüleinek és nagynénjeinek emlékére. Az ő nagylelkű támogatásának köszönhető, hogy a zsidó klasszikusok magyar nyelvű kiadásáról ismert kiadónk most ennek a jelentős műnek a kiadására is vállalkozhatott.

Rási, akit az egész zsidó világ autentikus szövegmagyarázónak ismeri el, a Bibliához és a Babiloni Talmudhoz írt kommentárokat. Az ő Tóra-komentárja volt az első, nyomtatásban megjelent héber nyelvű könyv (Reggio Calabria, 1475). Kommentárja szinte minden hagyományos héber Tóra-kiadásban benne van. Rási olyan népszerűvé vált, hogy más rabbinikus kommentárok kinyomtatásához is a „Rási-írás”-ként ismert betűkészetet használják. (Ez nem azt jelenti, hogy maga Rási ilyen betűkkel írt volna, hanem csak azt, hogy a nyomdászok ilyen betűkkel szedték kommentárját.)

Rási a zsidó történelem egyik legnehezebb korszakában élt. Végigszenvedte a Nyugat-Európán végigdúló első keresztes hadjáratot, s élményeit szívettépő liturgikus versekben örökítette meg. Fia nem volt, volt viszont három rendkívül tanult leánya. Kései kéziratok közül jó néhány lányai leírásában maradt ránk. *Báálé-Hátoszafof* (Talmud-komentátorok) néven emlegetett vejei és unokái a következő nemzedékek legkiválóbb nyugat-európai akadémiáinak vezetői voltak.

Rási Tóra-komentárjai hagyományos és kritikai módszerek bonyolult kombinációjára épülnek. Rási sok esetben híven idézi egy-egy vers talmudi értelmezéseit, míg más esetekben inkább a betű szerinti magyarázatot választja. Ez a látszólagos következetlenség számos későbbi tanulmányozóját készítette arra, hogy valamilyen mélyebb rendszert keressen ebben. A lubavicsi rebbe például egy olyan értelmezési rendszert állított fel, mely szerint Rási elsősorban a Biblia egyszerű jelentését magyarázza, és csak azokban az esetekben folyamodott a homiletikai értelmezés eszközeihez, ha azok a szöveg egy nehezen érthető részének egyedüli magyarázatát adják.

A hagyományos értelmezések idézésekor a klasszikus rabbinikus irodalom széles spektrumát veszi igénybe, köztük a Talmud mellett a targumokat (amelyek fontos támpontként szolgálnak számára a homályos értelmű héber szavak lefordításában), a homiletikai és halachikus Midrást. Annak ellenére, hogy minden magyarázata valamilyen forrásra alapul, az itt közölt fordításban csak egyes helyeken jeleztük e forrásokat, mivel mindegyik jelölése túlságosan növelte volna a terjedelmet.

Rási sok esetben a héber szavakat általa „lááz”-nak nevezett korabeli francia megfelelőikkel fordította, miáltal a középkori francia nyelv egyik legkorábbi írásos feljegyzése is neki köszönhető. Gyakran idézi két spanyol zsidó tudós, Menáchem ben Szruk és Dunas ben Labrat lexikográfiai és nyelvtani munkáit.

Kijelenthető, hogy Rási a legkiválóbb tanítók képességeivel rendelkezett. Megérezte, hol találják majd nehezen érthetőnek a tanulók az anyagot, és olyan magyarázatokat adott, amelyeknek mind a kezdők, mint a tapasztalt tudósok hasznukat vehetik. Itt jegyezzük meg, hogy értelmezéseiben Rási egyes helyeken az idézett mondatrészletet beépíti magába a magyarázatba, másutt viszont az idézett szó vagy szavak után új mondattal kezdi kommentárját.

Az itt közreadott fordításhoz több héber kommentárt és angol fordítást is felhasználtunk, ilyen például a *Sáj lámorá* (Jeruzsálem, 2003), Chájim Dov Chavel rabbi tudományos Rási kiadása és kommentárja (Jeruzsálem, 1982), a *The Metsudah Chumash/Rashi* (New Jersey, 2001), a *Mesorah Publications Ltd.* (New York, 1995) kiadása és a *The Pentateuch and Rashi Commentary, The Jewish Publication Society* kiadása (Philadelphia, 1949).

Kiadásunkban a magyar fordításba ágyazva szerepel Rási eredeti héber szövege, hogy ezáltal még könnyebben lehessen azonosítani a héber szövegrészek magyar megfelelőit. E fordítási-szerkesztési elvet még olyan esetekben is betartottuk, amikor az eredeti héber mondat szórendjének hű követése kicsit nehezebben megérthető szórendet eredményezett a magyar fordításban. Legyen az olvasó jutalma e nehézségekért a Szentírás nyelvének jobb megértése, gyakorlása.

A most megjelent kommentárnak előfutára volt az 1998–99-ban megjelent rövid Rási válogatás, amely annak idején a *Gut Sábesz* hetilap harmadik évfolyamában jelent meg, és a 2007–08-ban megjelent *Szemelvények Rásinak a Tórához írt kommentárjából* című sorozat. A közreadott mű már tartalmazza a teljes hetiszakasz héber és magyar szövegét is. Külön fejezzük ki köszönetünket *Dr. Klár Andrásnak* is, aki könyvkiadási munkánkban mindig mellettünk áll!

A kommentár kiadásával nagy feladatra vállalkoztunk, és ehhez kérjük az Önök segítségét is. Megjegyzéseiket, észrevételeiket kérjük, juttassák el hozzánk a *rasi@zsido.com* email címre.

Budapest, 5770. sziván 1.

Oberlander Báruch

בְּרֵשֶׁת בְּהַעֲלֹתָךְ (4Mózes 8–12.)

A hetiszakasz tartalmából

- Áronnak megparancsoltatik, hogy gyűjtsa meg a menóra lámpásait, a leviták meg beavatást nyernek a szentély-szolgálatba. (4Mózes 8.)
- Az Örökkévaló parancsára beiktatnak egy „második peszáchtot” is annak a csoport zsidónak a kérésére („Miért csorbíttatnánk meg?”), akik rituális tisztátalanságuk miatt nem tudták meghozni a peszáchi áldozatot annak kijelölt idejében. (4Mózes 9:1-14.)
- Isten utasítja Mózeset, miképpen vonuljon és táborozzon Izrael a sivatagban, és a nép a megadott alakzatban vonul tovább a Szináj hegyétől, miután ott majd egy éven keresztül táboroztak. (4Mózes 9:15–10:36.)
- A nép elégedetlenkedik a „mennyből hullott kenyér” (a manna) miatt, és azt követeli Mózesről, hogy adjon nekik húst. Az Örökkévaló azt válaszolja, hogy a népet megbünteti, és annyi húst ad nekik, hogy halálra fogják enni magukat. Egy fürjsereg repül a táborba, és a panaszkodók belehalnak mohóságukba. Mózes kijelöl hetvenet Izrael vénei közül, szétsugározza beléjük szellemének egy részét, s így azok vele együtt hordozhatják majd a nép kormányzásának terhét. (4Mózes 11.)
- Mirjám negatívan szól Mózesről, és ezért az Örökkévaló poklossággal sújtja; Mózes imádkozik a gyógyulásáért, és az egész közösség hét napon át várakozik, amíg Mirjám teljesen fel nem épül. (4Mózes 12.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר ח, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 8:1.)

דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶמְרָתָ אֵלָיו, בְּהַעֲלֹתָךְ אֶת הַנְּרוֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה וְאִירוּ שְׂבָעַת הַנְּרוֹת.
(במדבר ח, ב)

Szólj Áronhoz, és mondd neki: Midőn felemelkedteted a mécseseket, a menóra előrése felé világítson a hét mécses. (4Mózes 8:2.)

לָמָּה נִסְמְכָה פְּרִשְׁת הַמְּנוֹרָה לְפָרְשֶׁת – ...Midőn felemelkedteted... – בְּהַעֲלֹתָךְ
הַנְּשִׂאִים – Miért van egymás után a *menóra* és a törzsfők [oltárvatásának] fejezete?
– לְפִי שֶׁשָּׂרָאָה אֶהֱרֹן – Mert amikor Áron látta, – תְּנַכַּת הַנְּשִׂאִים – hogyan avatják fel

[az oltárt] a törzsfők, – *הַלְשָׁה אֶז הָעֵתוֹ* – rosszul esett neki, – *שְׁלֹא הָיָה עִמָּהֶם בְּחִנּוּכָהּ לֹא* – hogy sem ő, sem törzse nem volt a felavatók között, – *אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ* – ezért azt mondta neki az Örökkévaló: – *חַיִּיךָ* – Esküszöm az életedre, – *שֶׁלְךָ גְּדוּלָה מִשְׁלָהֶם* – hogy a te feladatod fontosabb, mint az övéké, – *וּמִיֵּטִיב אֶת הַנְּרוֹת* – mert te fogod meggyújtani és tisztítani a mécseseket.

בְּהֶעֱלֵתָ – ...Midón felemelkedteted... – *עַל שֶׁשָּׂם שְׁהֵלֵב עוֹלָה* – Mivel a láng felemelkedik, – *כְּתוּב בְּהֶדְלָקְתָּן לְשׁוֹן עֲלֵיהָ* – a gyújtást „emelkedés”-ben kifejezve írja le [a Tóra]. – *שֶׁצָּרִיךְ לְהֶדְלִיק* – Meg kell gyújtania [a mécses], – *עַד שֶׁתִּהְיֶה שְׁלֵהֶב עוֹלָה* – amíg a láng magától fel nem emelkedik.¹ – *וְעוֹד דְּרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ מִכָּאן* – Ráadásul a rabbik innét vezetik le azt, – *שֶׁמֵּעֲלָה הֵיְתָה* – hogy volt egy emelvény – *לְפָנֵי הַמְּנוֹרָה* – a menóra előtt, – *שֶׁעֲלֵיהָ הִכְהִין עוֹמֵד* – amelyen a *kohén* állt, – *וּמִיֵּטִיב* – amikor meggyújtotta [a mécseseket].²

אֶל מוֹל גֵּר הָאֲמֻצְעִי – ...a menóra előrésze felé... – *אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה* – A középső mécses felé, – *שֶׁאֵינוּ בְּקַנִּים* – amely nem az ágak egyikén volt, – *אֶלָּא בְּגוֹף* – hanem magán a menórán.³

וְאֵירוֹ שְׂרָעַת הַנְּרוֹת – ...világítson a hét mécses. – *שֶׁשָּׂה שְׂעַל שְׁשֵׁת הַקְּנִים* – [Az] a hat [mécses], amely a hat ágon volt – *שְׁלֹשָׁה הַמְּזֻרְחִים* – a három keleti – *לְמוֹל* – a három nyugati – *הָאֲמֻצְעִי* – [a menóra] közepe felé fordult – *הַפְּתִילוֹת שְׂבָהֶן* – kanócaival. – *וְכֵן שְׁלֹשָׁה* – Ugyanez [volt a helyzet] a három nyugatival; – *רְאִשֵׁי הַפְּתִילוֹת לְמוֹל הָאֲמֻצְעִי* – kanócaik vége a [menóra] közepe felé [hajlott].⁴ – *וְלָמָּה* – Miért? – *כִּדְרֵי שְׁלֹא יֵאמְרוּ* –

¹ Amikor gyújt, oda kell tartania a lángját a kanóchoz, amíg az teljesen fel nem izzik, és a lángja fel nem emelkedik (*Mizráchi*). Lásd Rásinak a *2Mózes 27:20*-hoz fűzött kommentárját.

² A menóra olyan magas volt, mint egy átlagos magasságú személy (lásd Rásinak a *2Mózes 25:35*-hoz fűzött kommentárját), de a papnak szüksége volt az emelvény magasságára ahhoz, hogy rendszeresen meg tudja tisztogatni illetve gyújtani a mécseseket (*Divré Dávid*).

³ De hát a Tóra azt állítja, hogy mind a hét mécses a menóra előrésze felé vetette a fényét! Hogyan vethette a középső mécses a fényét önnönmagára?! Nyilvánvaló, hogy a középső mécsesnek csupán a nyugati peremét nevezik a „menóra előrésze”-nek. Azzal, hogy megvilágította a nyugati peremét, a középső kanóc is a menóra előrésze felé vetett fényét (*Gur Árje*). Vagy: míg a *sivát* szó hét önálló tárgyra utal, a *sivát* már egyetlen hét részből álló, ám mégis oszthatatlan egész jelöl, akár egy test, amely több tagból áll, mégis mindegyik tagra utalhatunk úgy, mint a teljes egészre. Például azt mondjuk: „Az az illető megérintette a...”, holott csupán a tenyere ért hozzá az adott tárgyhoz; vagy „a kés elvágta a...”, jöllehet csupán a kés éle volt az, amely a vágást végezte. Ugyanígyen értelemben a „*sivát hánérot*” csupán arra a hat mécsesre utal, amely megvilágította a menóra előrészét. (*Gur Árje*)

⁴ De nem a csészéik. Csupán a kanócok, amelyek a tényleges világítást végezték, hajoltak a menóra közepe felé. (*Szifté Cháchámim*; Maimonidész szerint – *A Szentély szabályai 3:8*. – maguk a csészék hajoltak a menóra közepe felé.)

Hogy ne lehessen azt mondani, – לאֹרְחָהּ הוּא צָרִיךְ – hogy Neki⁵ van szüksége⁶ fényre.

וַיַּעַשׂ כִּן אֲהָרֹן אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הָעֵלְיָה נִרְתְּיָהּ, כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה. (במדבר ח, ג)

És így cselekedett Áron; a lámpás előrésze felé tette föl mécseseit, amint az Örökkévaló Mózesnek megparancsolta. (4Mózes 8:3.)

– Ez⁷ Áron – לְהַגִּיד שְׂבָחוֹ שֶׁל אֲהָרֹן – **És így cselekedett Áron...** – וַיַּעַשׂ כִּן אֲהָרֹן – erényes mivoltára mutat rá – שֶׁלֹּא שָׁנָה – nem tért el [a parancstól].⁸

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה מְקֻשָּׁה זָהָב עַד יִרְכָּה עַד פְּרֻחָהּ מְקֻשָּׁה הוּא, כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הָרָאָה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה כִּן עָשָׂה אֶת הַמְּנוֹרָה. (במדבר ח, ד)

És ez a lámpás: vert aranyból a talapzatáig, a virágáig vert munka volt, a minta szerint, melyet mutatott az Örökkévaló Mózesnek, akképpen készítette a lámpást. (4Mózes 8:4.)

– Az – שֶׁהָרָאָהּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – **És ez a lámpás...** – וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה – Örökkévaló megmutatta,⁹ – בְּאֶצְבָּע – az ujjával, – לְפִי שְׁנֵתְקָשָׁה בָּהּ – mivel [Mózesnek] nehezőre esett megértenie [a menóra formáját]. – לְכֵן נֹאמַר וְזֶה – Ezért mondja a szöveg: „És ez”.¹⁰

– לְשׁוֹן דָּא לְדָא נִקְשָׁן – Ófranciául *batediz*; – וְגַם אֵלּוּ הֵיוּ יְדֵי חֲבוּר – ugyanaz a jelentése, mint „egymáshoz verődtek (*náksán*)”¹¹ [szövegrészben]. – עָשָׂת – [amelyet] וּמְקִישׁ בְּקֶרֶס – Volt egy egy *kikár* [súlyú] aranytömb, – וְהוֹתֵךְ בְּכַשִּׁיל – kalapáccsal vert – וְחִוֵּתְךָ בְּכַשִּׁיל – és vésővel faragott, – לְפָשֵׁט אֵיבָרֶיהָ כְּתֻקּוֹנֶן – hogy [a menóra] ágait megfelelő [alakúra] nyújtsa, – וְלֹא נַעֲשִׂית אֵיבָרִים אֵיבָרִים – és nem részenként készítette el – עַל יְדֵי חֲבוּר – és [később] illessze őket össze.

⁵ Azaz az Örökkévalónak.

⁶ A mécseseket általában minél távolabb helyezik el egymástól, hogy minél nagyobb területet világítson be a fényük, a menóra fényét ezzel szemben minimalizálták azzal, hogy a kanócokat befelé, a szár felé fordították. Ez mutatta, hogy nem azért égnek, hogy fényt adjanak. (*Gur Árje*)

⁷ Vagyis az a nyilvánvaló információ, hogy végrehajtotta a micvát. Ennek valami mélyebb jelentősége kell legyen. (*Mizráchi*)

⁸ Lelkiismeretesen beállította a hat kanócot, hogy azok pontosan a középső mécses felé nézzenek. (*Gur Árje*)

⁹ Egy prófétai látomásban Mózesnek.

¹⁰ Azaz Isten konkrétan rámutat a dologra.

¹¹ *Dániel* 5:6.

יָרְכָה היא השָׂדָה שְׁעַל – ...**a talapzata, valamint a virága...** – הַרְגֵּלִים – A talapzata az a doboz[forma rész] volt a lábak fölött, – חָלוּל – amely olyan üreges volt, – כְּדָרְךְ מְנוֹרוֹת כָּסֶף שְׁלִפְנֵי הַשָּׁרִים – akár a fejedelmek előtt [álló] ezüst [karos] gyertyatartók.

יָרְכָה עַד פְּרֻחָהּ – ...**a talapzatáig, a virágáig...** – כְּלוּמָר – Vagyis mintha azt mondanánk: – גּוֹפָה שֶׁל מְנוֹרָה כְּלָה – „A menóra testét annak teljességében – כָּל הַתְּלוּי בָּהּ – és minden függő részét.”¹²

עַד יָרְכָה – ...**a talapzata...** – שֶׁהוּא אֶבֶר גָּדוֹל – Amely egy méretes rész volt.

עַד פְּרֻחָהּ – ...**valamint a virága...** – שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה דֵק שֶׁבָּהּ – Amely a [rajta elvégzett] legfinomabb kézműves munka – הַכֹּל מִקֻּשָׁה – az egész [egyetlen tömbből] lett kiverve. – וְדָרְךְ עַד לְשִׁמּוֹשׁ בְּלִשׁוֹן זֶה – Szokás az *ád* szócskát ebben az értelemben használni, – כְּמוֹ מְגִדִישׁ וְעַד קָמָה וְעַד כְּרֶם זֵית – mint [például] az „a kénéket és a lábon álló gabonát, sőt a szőlőket és az olajfás kerteket is”¹³ [szövegrészben].

כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הָרְאָה וְגוּמָר – ...**a látvány szerint, melyet mutatott stb.** – כַּתְּבִינִית – A minta¹⁴ szerint, – אֲשֶׁר הָרְאָהּ בְּהָר – amelyet Ó mutatott neki¹⁵ a [Szináj] hegyen, – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר – amint írva van: – וְרָאָה וַעֲשֵׂה כַּתְּבִינִיתָם וְגוּמָר – „És lásd és készítsd el mintájuk szerint stb.”¹⁶

כִּן עָשָׂה אֶת הַמְּנֹרָה – ...**akképpen készítette a lámpást.** – מִי שֶׁעָשָׂה – Az, aki elkészítette.¹⁷ – וּמְדַרְשׁ אֲגָדָה – Azonban a midrási ágadá szerint – עַל יְדֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ – az Örökkévaló által – נַעֲשִׂית מְאֵלֶיהָ – spontán módon készült el.¹⁸

¹² Az *ád jöréhá ád pirchá*-t érthetnénk úgy is, hogy „a talapzatáig, a virágáig,” vagyis hogy a menórát egy tömör aranytömbből kell kikalapálni egészen a talapzatáig és a virágáig, de azokat, tehát a talapzatot és a virágokat külön is el lehet készíteni és később a többihez rögzíteni. A 2Mózes 25:31-ből azonban egyértelműen kiderül, hogy a teljes menórát egyetlen tömbből kell vert munkával elkészíteni. Az *ád* szócska tehát itt nem „-ig” értelemben szerepel, hanem egy eltérő értelemben, amint azt Rási a következőkben kifejti (*Gur Árje*).

¹³ *Bírák* 15:5. Sámson elpusztította a filiszteusok egész termését, *beleértve* a learatott termést, a lábon álló gabonát, stb. Tehát az *ád* szócska itt is, mint versünkben, nem „-ig” értelemben, hanem „beleértve / azzal együtt” értelemben szerepel.

¹⁴ A *máre* szó jelenthet prófétai látomást, versünk kontextusából azonban az derül ki, hogy a szó itt inkább „kép” értelemben szerepel, hiszen a vers a menóra alakjáról, formájáról beszél (*Gur Árje*).

¹⁵ A mintára, alakra a „látvány” szó utal, mivel Mózes onnét tudta, hogy milyen formában kell elkészíteni a menórát, hogy látta azt (*Mizráchi*).

¹⁶ „...amelyet bemutattak neked a hegyen.” 2Mózes 25:40.

¹⁷ Becálél.

¹⁸ Mivel Mózes még a látomást követően sem egészen értette, hogyan is kell elkészíteni a menórát, ezért végül Isten maga készítette el azt.

וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר ח, ה)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 8:5.)

קח אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְטַהַרְתָּ אֹתָם. (במדבר ח, ו)

Vedd a levitákat Izráel fiai közül, és tisztítsd meg őket. (4Mózes 8:6.)

קח אֶת הַלְוִיִּם – Vedd a levitákat... – קחם בְּדַבְרֵי – Vedd őket rábeszélő szavakkal:¹⁹ – אֲשֶׁרֵיכֶם – „Szerencsések vagytok, – שְׂתִזְכּוּ לְהִיּוֹת שְׂמֵשִׁים לְמָקוֹם – hogy kiérdemeltétek, hogy a Mindenütt Jelenvaló szolgálói lehessetek.”

וְכִּי תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהַרְתָּם הַזֶּה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאתָ, וְהֶעֱבִירוּ תַעֲרַר עַל כָּל בְּשָׂרָם וְכַבְּסוּ בְּגָדֵיהֶם וְהִטְהָרוּ. (במדבר ח, ז)

Így cselekedjél velük, hogy megtisztítsd őket: hintsd reájuk a tisztítás vizét, húzzanak végig borotvát egész testükön, és mossák meg ruháikat, hogy megtisztuljanak. (4Mózes 8:7.)

שָׁל אַפֶּר הַפָּרָה – ...híntsd reájuk a tisztítás vizét... – הַזֶּה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאתָ – A vörös tehén hamvait [tartalmazó vizet],²⁰ – מִפְּנֵי טְמֵאֵי מֵתִים שְׁבָהֶם – mert néhányan közülük halottak érintése miatt tisztátalanok voltak.

מִצְאָתִי בְּדַבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדִּרְשָׁן – ...húzzanak végig borotvát... – וְהֶעֱבִירוּ תַעֲרַר – A [következőt] találtam Móse Hádársán rabbi megjegyzései között: – לִפִּי שְׁנֵתָנוּ כַּפָּרָה – „Mivel [a levitákat szentélyszolgálatra] rendelték engesztelésül az elsőszülöttekért,²¹ – שְׁעַבְדוּ עֲבוּדָה זָרָה – akik bálványt imádtak,²² – וְהָיָא קְרוּיָה זִבְחֵי – és [a bálványimádást] »a halottak áldozatának« [is] nevezik,²³ – וְהִמְצָרְעָה קְרוּיָה מֵת – és mivel a poklost halottnak tartják,²⁴ – הַזִּקְקִים תְּגַלְחַת כְּמִצּוֹרְעִים – [a levitáknak] le kellett borotválniuk [a testüket], akár a leprásoknak.”

וְלָקְחוּ פֶּר כֶּן בְּקָר וּמִנְחָתוֹ סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן, וּפֶר שְׁנֵי כֶּן בְּקָר תִּקַּח לְחֲטָאתָ. (במדבר ח, ח)

¹⁹ A vagyontárgyakkal ellentétben az emberi lényeket nem lehet testileg, azaz fizikailag „elvenni,” az ember lényege, az elméje ugyanis erőszakkal, tehát testileg nem irányítható, csakis a szelíd meggyőzés erejével (*Gur Árje*). Lásd 1Mózes 17:3.

²⁰ A vörös tehén hamvaival való meghintés megtisztítja azokat, akik tisztátalanná váltak egy halott megérintésétől. 4Mózes 19. fejezet tárgyalja az eljárást.

²¹ Mert az Örökkévaló eredetileg az elsőszülötteket jelölte ki a majdani Szentélyben teljesítendő szolgálatra.

²² Az aranyborjúval – 2Mózes 32.

²³ Zsoltárok 106:28.

²⁴ Lásd 4Mózes 12:12.

És vegyenek egy fiatal tulkot és lisztáldozatát, lánglisztet olajjal keverve és egy másik fiatal tulkot végy vétekáldozatnak. (4Mózes 8:8.)

וְלָקְחוּ פֶּר פֶּן בָּקָר – És vegyenek egy fiatal tulkot... – והוא עולה – Ez egy égőáldozat volt, – כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב – amint írva van:²⁵ – וַעֲשֵׂה וְגוֹמֵר וְאֵת הָאֶחָד עֹלָה – „és készítsd el stb. a másikat égőáldozatnak.” – והוא קָרְבַּן צְבוּר בְּעִבּוּדָה זָרָה – Ez a bálványimádásért [engesztelésül] hozott közösségi áldozat.²⁶

וּפֶר שֵׁנִי – ...és egy másik fiatal tulkot... – מִה תִּלְמוּד לִזְמַר שֵׁנִי – Mit tanít a Tóra [azzal, hogy] „egy másik”? – לִזְמַר לְךָ – Azt tanítja neked, hogy – מִה עֹלָה לֹא – אַף חֲטָאֵת לֹא נֶאֱכָלָת – amiképpen az égőáldozatot nem ették meg, – אֵף חֲטָאֵת לֹא נֶאֱכָלָת – ugyanúgy a vétekáldozatot sem ették meg. – וּזְזוּ יֵשׁ סִמְךָ לְדַבְּרֵיךָ בְּתוֹרַת כְּהֵנִים – És erre²⁷ bizonyíték van [Mose Hádársán rabbi]²⁸ szavaira a *Torát Kohánim* [midrás]ban²⁹. – וְאֹמַר אֲנִי – És én azt mondom, – שֶׁהוֹרָאֵת שֶׁעַה הֵיטָה – hogy ez egy egyszeri rendelkezés volt, – שֶׁשְּׁעִיר הֵיזָה לָהֶם לְהִבְיָא – mivel [amúgy] kecskebakot kellett volna bemutatniuk³⁰ – לְחֲטָאֵת עִבּוּדָה זָרָה – vétekáldozatként a bálványimádásért – עַם פֶּר הָעֹלָה – egy égőáldozati tulokkal együtt.³¹

וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לְפָנַי אֶהְלֵ מוֹעֵד, וְהִקְהַלְתָּ אֶת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר ה, ט)

Azután vezesd közelebb a levitákat a találkozás sátra elé, és gyűjtsd egybe Izráel fiainak egész közösségét. (4Mózes 8:9.)

²⁵ 12. vers.

²⁶ 15:24. Ez az egyetlen olyan áldozat, amely kizárólag egy fiatal tulokból áll.

²⁷ Vagyis erre az értelmezésre, amely elvezet bennünket ahhoz a következtetéshez, hogy a vétekáldozatot nem ették meg.

²⁸ Móse Hádársán rabbi, amint azt előző kommentárjában Rási is megjegyezte, azt az álláspontot képviseli, hogy a leviták felavatási eljárásának volt egy engesztelési aspektusa is, mégpedig az aranyborjúval elkövetett bűn miatt. A tény, hogy az itt bemutatott vétekáldozatot nem eszik meg, ezt támasztja alá. Mert noha a legtöbb vétekáldozatot elfogyasztják a papok, a közösség által elkövetett bálványimádásért engesztelésül hozott vétekáldozatokkal nem ez a helyzet. Ez pedig azt bizonyítja, hogy a vétekáldozatot itt is bálványimádásért való engesztelésül mutatják be (*Gur Árje*).

²⁹ A *Torát Kohánim* azt állítja, hogy a második tulkot nem ették meg. (*Gur Árje*)

³⁰ Amikor az egész közösség vétkes a bálványimádás bűnében, akkor az előírt engesztelőáldozat egy égőáldozatnak bemutatott tulok és egy vétekáldozatnak bemutatott kecskebak (15:24.). Azt itt fogyanatosított egyszeri rendelkezés az volt, hogy a kecskebak helyett egy második tulkot kellett bemutatni.

³¹ Volt itt egy másik egyszeri rendelkezés is, ugyanis a vétekáldozatot elégették, holott a vétekáldozat húsát amúgy el szokták fogyasztani. Rási itt erről nem szól, csupán a kecskebaknak egy második tulokkal való helyettesítését említi, ugyanis elsősorban a második tuloknak a bakkecske helyett bemutatott bálványimádati vétekáldozatként való besorolásának megindoklásával van elfoglalva. (*Mizráchi*)

וְהִקְהַלְתָּ אֶת כָּל עַדְתְּ כֹהֲנֵי קְרֹבַן כַּפָּרָה תִּחְתִּימָם – és gyűjtsd egybe [Izráel fiainak] egész közösségét... – לְפִי שְׁהֲלוּיִם – Mivel a levitákat – helyettük adják engesztelési áldozatként³², – **יָבוֹאוּ וַיַּעֲמְדוּ עַל קְרֹבָנָם –** hadd jöjjenek és álljanak ott az áldozatuknál, – **וַיִּסְמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עָלֵיהֶם –** és támasszák rájuk kezüket.³³

וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לְפָנַי יְהוָה, וְסָמְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יְדֵיהֶם עַל הַלְוִיִּם. (במדבר ח, י)

És vezesd közelebb a levitákat az Örökkévaló színe elé és Izráel fiai tegyék rá kezeiket a levitákra. (4Mózes 8:10.)

וְהִנִּיף אֶהְרֹן אֶת הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לְפָנַי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ לְעֶבֶד אֶת עֲבַדְתְּ יְהוָה.
(במדבר ח, יא)

És lengesse Áron a levitákat lengetéssel az Örökkévaló színe előtt Izráel fiai részéről, hogy ők végezzék az Örökkévaló szolgálatát. (4Mózes 8:11.)

וְהִנִּיף אֶהְרֹן אֶת הַלְוִיִּם תְּנוּפָה – És lengesse Áron a levitákat lengetéssel... – **כְּדֹרֶךְ שְׂאֵשׁ מִצְרַע טְעוֹן תְּנוּפָה –** Amiképpen a poklos bűnáldozatát is akkor kell lengetni, – **חַי –** amikor [az áldozati állat] még életben van.³⁴

– **שְׁלֹשׁ תְּנוּפוֹת נֶאֱמְרוּ בְּפָרְשָׁה זוּ –** Három lengetést említ ez a [tórai] szakasz: – **לְכֹן נֶאֱמַר בָּם –** ezért hangzik el velük kapcsolatban:³⁵ – **וְהָיוּ לְעֶבֶד אֶת עֲבַדְתְּ ה' –** „hogy ők végezzék az Örökkévaló szolgálatát,” – **לְפִי שְׁעֲבוּדַת קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים עָלֵיהֶם –** mert a legszentebb szolgálat az övék: – **הַשְּׂנִיָּה לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן –** A második lengetés – **„a frigyláda, az asztal, stb.”**³⁶ – **לְכֹן נֶאֱמַר בָּם –** ezért hangzik el velük kapcsolatban: – **תְּנוּפָה לְה' –** „lengetéssel az Örökkévalónak,”³⁷ – **שְׂאֵף עָלֵיהֶם הִיְתָה עֲבוּדַת הַקֹּדֶשׁ –** mert még rájuk is szent feladat volt bízva: – **יְרִיעוֹת וּקְרָסִים –** szőnyegek és kampók,

³² A leviták valójában csupán az izraeliták elsőszülöttjeit váltották fel (3:41.). Az „egész közösség” ezért csupán az elsőszülöttek közösségére utal. (Mizráchi)

³³ Annak a személynek, aki állatáldozatot mutat be, két kezét az áldozati állatra kell helyezni (3Mózes 1:4.).

³⁴ Mielőtt levágják (3Mózes 14:12.). Ez az elevenen lengetés jelképezte a poklosság halálhoz hasonló állapotától való megtisztítást. Ugyanígy az élő leviták meglengetése jelképezte a halálhoz hasonló bálványimádás bűnétől való megtisztítást (vö. ezt Rásinak a 7. vershez fűzött kommentárjával).

³⁵ Versünkben.

³⁶ Fentebb 3:31.

³⁷ 13. vers.

הַקֹּדְשִׁים – amelyek a Szentek Szentjében voltak láthatók. – וְהַשְּׁלִישִׁית לְבְנֵי מֶרְרִי – A harmadik pedig Merári fiaié.³⁸

וְהִלְוִים יִסְמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים, וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה
לְכַפֵּר עַל הַלְוִים. (במדבר ח, יב)

És a leviták tegyék rá kezüket a tulkok fejére; és készítsd el az egyiket vétekáldozatnak és a másikat égőáldozatnak az Örökkévaló tiszteletére, hogy engesztelést szerezz a leviták részére. (4Mózes 8:12.)

וְהִעֲמַדְתָּ אֶת הַלְוִים לְפָנַי אֶהְרֹן וְלְפָנַי בְּנָיו, וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה. (במדבר ח, יג)

És állítsd a levitákat Áron elé és fiai elé és lengesd őket lengetéssel az Örökkévalónak. (4Mózes 8:13.)

וְהִבְדַּלְתָּ אֶת הַלְוִים מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ לִי הַלְוִים. (במדבר ח, יד)

Így különítsd el a levitákat Izráel fiai közül és legyenek a leviták enyéim. (4Mózes 8:14.)

וְאַחֲרַי כֵּן יָבֹאוּ הַלְוִים לְעַבְדֹתְךָ אֶת אֱהֹל מוֹעֵד, וְטַהַרְתָּ אֹתָם וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה. (במדבר ח, טו)

És azután menjenek be a leviták, hogy szolgálják a találkozás sátrát; tisztítsd meg őket és lengesd őket lengetéssel. (4Mózes 8:15.)

כִּי נִתְּנִים נְתַנִּים הֵמָּה לִי מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, תַּחַת פְּטַרְתְּ כָּל רֶחֶם בְּכוֹר כָּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַחְתִּי
אֹתָם לִי. (במדבר ח, טז)

Mert átadva, átadva vannak ők nekem Izráel fiai közül; minden anyaméh megnyitója, Izráel fiainak minden elsőszülöttje helyett vettem őket magamnak. (4Mózes 8:16.)

– נְתַנִּים לְמִשָּׁא – Átadva
– נְתַנִּים לְשִׁיר – átadva éneklésre.

– פְּטַרְתְּ – ...*pitrát*... – [Valaminek] a megnyitása.

³⁸ 15. vers.